

ΤΙΜΗ 5€

ΤΕΥΧΟΣ 11 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

the books' journal

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ • ΤΕΧΝΕΣ • ΙΔΕΕΣ •

Ο «κύριος Σατανάς»

Τζέημς Τζόους

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΟΥΛΓΕΡΙΔΗΣ

Νίκος Θέμελης:
το ρέκβιεμ του εκσυγχρονισμού;

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΙΑΚΟΣ - ΟΛΓΑ ΣΕΛΛΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΠΟΥΡΑ

Λούσιαν Φρόντ:
Ζωγράφισε τη φθορά

Γιώργος Γεωργούσης, *Η στιγμή της αλήθειας (El momento de la verdad)-Ένα δοκίμιο για την ταυρομαχία, Καστανιώτης & Διάττων, Αθήνα 2009*

Ιωάννης Ν. Κιορίδης, *Ποίηση και πραγματικότητα στο Cantar de Mio Cid και στο Διγενή Ακρίτη (στην παραλλαγή του El Escorial), Νούφαρο, Σέρρες 2009*

Κατάλογος Φωτογραφικής Έκθεσης, *Αφίσες του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου-Συλλογή του Ιδρύματος Πάμπλο Ιγλέςιας, έκδ. του Ινστιτούτου Θερβάντες & Fundación Pablo Iglesias, Αθήνα 2010*

Ο εθνικισμός πάνω απ' τη Βαρκελώνη

Από τον ΔΗΜΗΤΡΗ Ε. ΦΙΛΙΠΠΗ

Λένε ότι ένας αγώνας ποδοσφαίρου είναι μια συμβολική πολεμική αναμέτρηση. Στην περίπτωση των πολυδιαφημιζόμενων παιχνιδιών Μπαρτσελόνα – Ρεάλ, είτε για το ισπανικό πρωτάθλημα είτε για ευρωπαϊκούς θεσμούς, το πάθος για την ομάδα του Μέσι ενισχύεται από τον καταλανικό εθνικισμό – που είναι ισχυρός και σηματοδοτείται, εκτός από την μπάλα, κι από την έμφαση στην ιδιότητα του καταλανικού πολιτισμού, την εμμονή στη γλωσσική ιδιαιτερότητα και στις παραδόσεις. Το αν η Καταλονία επιδιώξει τελικά να περάσει από την ανεξαρτησία de facto στην ανεξαρτησία de jure σε άλλους καλλιεργεί την προσμονή, σε κάποιους προκαλεί την ανησυχία, για όλους όμως είναι ένα «ζήτημα». Πώς τρία βιβλία, που δεν σχετίζονται άμεσα με το αντικείμενο, μπορούν να μας δώσουν στοιχεία να καταλάβουμε το «καταλανικό ζήτημα»;

Η επιστροφή των «εθνικιστών» στην κυβέρνηση της Βαρκελώνης (Χεναραλιτάτ), όπως και η σαφής ενίσχυση των αποσχιστικών ιδεών κατά τις τοπικές εκλογές στην Καταλονία, τον Νοέμβριο 2010, αποτέλεσαν πρόσφορο θέμα εμβριθών πολιτικών αναλύσεων στα διεθνή ΜΜΕ: μεταξύ άλλων, οι καταλανικές εκλογές υπενθύμισαν ότι η υφιστάμενη νομοματική κρίση συνιστά (και) παρεπόμενη συνέπεια της εύθραυστης συνοχής και αντοχής της πολυμορφικής Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Ποια είναι όμως τα χαρακτηριστικά της καταλανικής ιδιαιτερότητας; Πώς γίνεται διακριτή στο πλαίσιο του ισπανικού κράτους; Πώς εκφράζεται και γιατί μια πρωτίτως πολιτιστική ιδιαιτερότητα μπορεί να αποβεί αποσχιστικός παράγων;

Όλα θα μπορούσαν να αρχίζουν από τις ταυρομαχίες...

Η ΚΑΤΑΛΑΝΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ

Τα δύο βιβλία που παρουσιάζουμε στο παρόν σημείωμα, ένα δοκίμιο για την ταυρομαχία (Γιώργος Γεωργούσης, *Η στιγμή της αλήθειας. Ένα δοκίμιο για την ταυρομαχία*, έκδ. Καστανιώτης & Διάττων, Αθήνα 2009) και μία συγκριτική μελέτη για την ακριτική επική ποίηση σε Ελλάδα και Ισπανία (Ιωάννης Ν.

Κιορίδης, *Ποίηση και πραγματικότητα στο Cantar de Mio Cid και στο Διγενή Ακρίτη (στην παραλλαγή του El Escorial)*, Νούφαρο, Σέρρες 2009, πέρασαν μάλλον απαρατήρητα και, γι' αυτό τον επιπρόσθετο λόγο, αξιώνουν τουλάχιστον μια εύφημη μνεία για τη σύλληψη, την πρωτοτυπία, την τεκμηρίωση και την ποιότητά τους. Η σφαιρική προσέγγιση του αντικείμενου τους προκύπτει και από τη χρήση των στοιχείων που θα απομονώσουμε στη συνέχεια για την καλύτερη κατανόηση του «καταλανικού ζητήματος».

Αυτό το «ζήτημα» το έθεσε πριν από ογδόντα χρόνια ο σπουδαίος φιλόσοφος Ορτέγκα y Γκασέτ, για να προσδιορίσει, συνεκδοχικά, την «έμφυτη σχεδόν τάση» της απόσχισης της Βαρκελώνης από το ισπανικό κράτος και της αντιπαράθεσής της με τη Μαδρίτη. Τώρα αν ο φιλαθλος αναγνώστης έχει να λείει ακόμα για την πεντάρα της Μπάρτσα επί της Ρεάλ, ας λάβει υπ' όψιν του τη δριμύτατη κατηγορία που εκτοξεύεται ή την υψίστη τιμή που επιφυλάσσεται (κι εδώ όλοι είναι δηλωμένοι) σε «διευθυντές» και σε φανατικούς οπαδούς της «ορχήστρας του Μέσι», ότι εκεί, στο Καμπ Νου, υποθάλπεται το καταλανικό αυτονομιστικό (ή χωριστικό) κίνημα. Είναι, συνεπώς, αναγκαίο να πλαισιώσουμε την ανάγνωση των δύο αυτών βιβλίων με μια σύντομη ιστορική αναδρομή.

Και θα φανεί χρήσιμος, ως προς αυτό, ο Κατάλογος του Ινστιτούτου Θερβάντες, με τις αφίσες του ισπανικού εμφυλίου (1936-39). Στην προσπάθειά μας θα συμβάλουν επίσης ο ελληνικός Τύπος του μεσοπολέμου, όπως και η *Ισπανική Σπονδή*, παλαιό δοκίμιο του ακάματου Κώστα Ε. Τσιρόπουλου, έργο αναφοράς εσσεϊ!...

Το κίνημα για την ανεξαρτησία της Καταλανίας ή Καταλονίας (ονομασίες που, ενίοτε, συναντούσαμε παλαιότερα στη γλώσσα μας) είναι, λοιπόν, τόσο παλιό όσο και το σύγχρονο ισπανικό κράτος, το οποίο συγκροτήθηκε το 1492, επί των καθολικών βασιλέων Φερδινάνδου και Ισαβέλλας. Αφορμή μας πρώτης δυναμικής ανταρσίας των Καταλανών έδωσε ο βασιλιάς Φίλιππος Δ', όταν, το 1640, θέλησε να περιορίσει τα προνόμια και τις ελευθερίες του τοπικού συνταγματικού χάρτη, ενώ στη διαμάχη ενεπλάκη και η Γαλλία, τασσόμενη υπέρ των εξεγερθέντων. Έκτοτε, άλλες αντίστοιχες συγκρούσεις τόνωσαν διαχρονικά το χωριστικό κίνημα, το οποίο έχει μεν τις ρίζες του στη γεωγραφική, τη φυλετική και την ιστορική ιδιομορφία της Καταλονίας (σε σχέση και σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ισπανία), αλλά κυρίως τρέφει και (εκ)τρέφεται από τη γλωσσική, τη λογοτεχνική-καλλιτεχνική και την οικονομική ιδιαιτερότητα της περιοχής.

ΜΑΡΚΙΑ ΚΑΙ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ

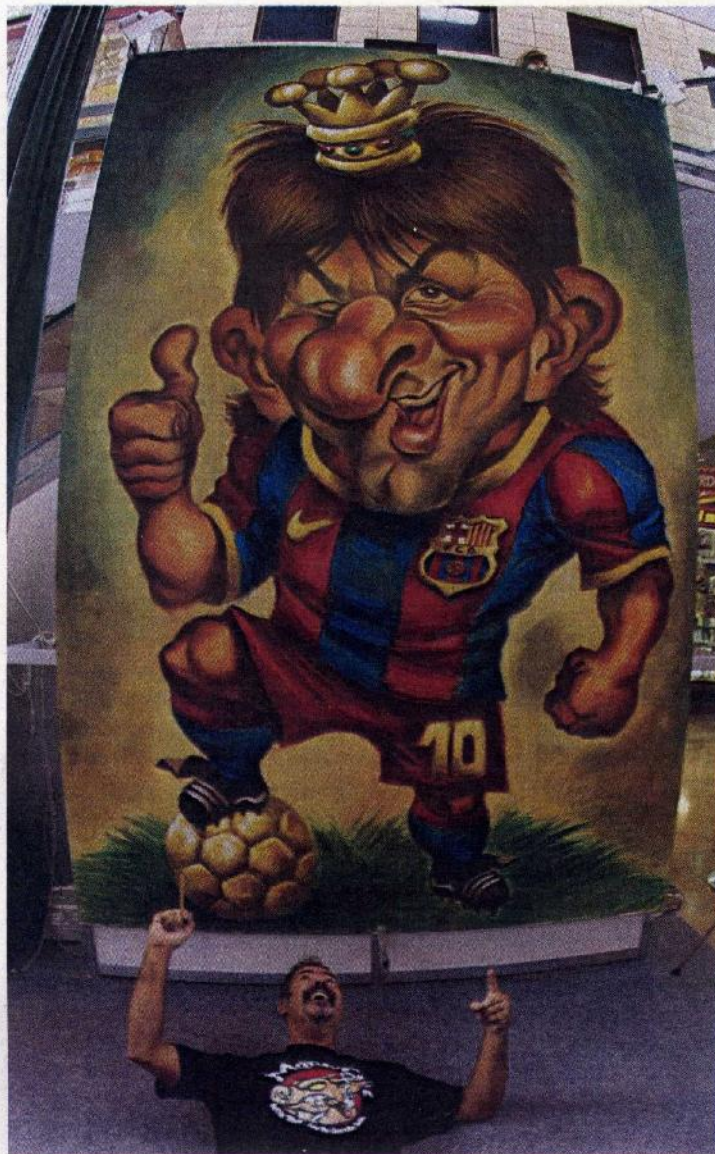
Ανεξάρτητη «μαρκία» (παραμεθόρια έκταση) ήδη επί Καρλομάγνου, η Καταλονία απέφυγε τις πολλές επιμιξίες με τους Άραβες (κατακτητές της υπόλοιπης Ισπανίας) και ξεχώρισε έκτοτε για την ευρωπαϊκή ταυτότητά της και την οικονομική ευημερία της: σύμφωνα με τις αντιλήψεις διανοουμένων του πρώιμου μεσαίωνα, «η Ευρώπη τελείωνε στη μαρκία των Πυρηναιών». Ως αυτόνομη και ιδιόμορφη «συνοριακή εθνική ομάδα» φιλοτεχνεί τους Καταλανούς και ο επικός ποιητής στο *Τραγουδι του Θιδ* (ισπανικό «αντίστοιχο» του δικού μας *Διγενή Ακρίτη / Διγενή Ακρίτα*). Όπως σημειώνει στη συγκριτική μελέτη του ο καθηγητής Ι.Ν. Κιορίδης, παραπέμποντας σε συγκεκριμένα χωρία του τραγουδιού,

οι «εθνικές ομάδες» που ξεχωρίζει ο ποιητής του Θιδ είναι οι *castellanos* και γύρω από αυτούς οι, ευρισκόμενοι υπό την κυριαρχία του Αλφόνσου Στ', *portogaleses, galicianos, asturianos, leoneses*, οι οποίοι μαζί με τους κατοίκους της Ναβάρρας και της Αραγονίας εμπεριέχονται στην πολιτική σύλληψη της χριστιανικής Ισπανίας. Αυτές οι χριστιανικές ομάδες περιλαμβάνονται στον όρο *Espania*, ο οποίος αποκτά πολιτική διάσταση και ισοδυναμεί με τον όρο *limpia cristiandad* (καθαρή χριστιανο-

σύνη). Οι μόνοι χριστιανοί που τίθενται στο περιθώριο αυτού του κόσμου είναι οι Καταλανοί, τους οποίους το ποίημα αποκαλεί *francos* [...], όρος συνώνυμος του ελεύθερου ανθρώπου και απέναντι στους οποίους ο ποιητής τοποθετείται με κάποια καχυποψία, αλλά και με χιούμορ» (σσ. 187-190)².

Καχύποπτος λοιπόν ο ποιητής, παρ' ότι «διγενείς και διγλωσσές», συλλήβδην, και οι λοιπές ισπανικές «εθνικές ομάδες». Για την πεζή πραγματικότητα, εξάλλου, το αμοιβαίο αίσθημα που κυριαρχεί είναι μια «καχυποψία» των Καταλών προς τους υπόλοιπους Ισπανούς, που τους ανταποδίδεται. Όπως συχνά συμβαίνει, η διαφορετικότητα γεννά την καχυποψία. «Ανάγνωσμα» του μεσοπολεμικού Τύπου υπογράμμισε γλαφυρά τις ιστορικές καταβολές αυτής της στάσης: αφ' ενός μεν διότι «οι Καταλανοί διαφέρουν φυλετικά ως ενδιάμεσος τύπος μεταξύ των λοιπών Ισπανών και των Γάλλων της Προβηγκίας [...] με μίαν γλώσσαν αι λέξεις της οποίας τονίζονται κατά προτίμησιν εις την λήγουσαν όπως και εις την γαλλικήν και αποβάλλουν όλα τα τελικά φωνήεντα εκτός από το α»³ αφετέρου δε, διότι στον αγώνα για την κυριαρχία της Μεσογείου, από τις «ορδές Καταλών μισοφόρων που συνέτηξαν, τον 14ο αιώνα, υπό των Παρθενάων, το ανατολικόν καταλανικόν κράτος»³, προέκυψε, προοδευτικά στη συνέχεια, «ο πλέον αναπτυγμένος από τους λαούς της κυρίως Ισπανίας, που διακρίνεται χάρη στην μείζονα φιλεργίαν, την επιχειρηματικότητα και την ροπήν προς τας μεταναστεύσεις». Η ανάδειξη της Βαρκελώνης, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1930, στο μεγαλύτερο βιομηχανικό κέντρο ολοκλήρου της Ιβηρικής και στο πλουσιότερο και μεγαλύτερο λιμάνι της Ισπανίας, πιστωνόταν στον ανήσυχο χαρακτήρα των Καταλών, που «είνε νοήμονες, εγκρατείς, δραστήριοι και φίλοι της ελευθερίας».

Είναι ανθρώπινο η δυναμική των πραγμάτων να μυθοποιεί ενίοτε το ιστορικό υποκείμενο. Η ανωτέρω αποτίμηση, σύγχρονη σχεδόν με το ξέσπασμα του ισπανικού εμφυλίου, διερμήνευε, ίσως καθ' υπερβολή, ότι η αυτονομία που είχε παραχωρήσει η Β' Ισπανική Δημοκρατία (1931-36) προσομοίαζε σχεδόν με χωρισμό, καθώς η Καταλονία, «πλην της δικής της γλώσσας, ιστο-

EPA / Toni Garriga

30 Ιουλίου 2011. Ο Ισπανός καρικατουρίστας Χουάν Βισκάρα ποζάρει με φόντο τη μεγαλύτερη γελοιογραφία στον κόσμο του σπαρ της Μπαρτσελόνα, Λίο Μέσι.

ρίας και λογοτεχνίας, αποκτούσε τώρα εκτός της τοπικής κυβερνήσεως, και το δικαίωμα να νομοθετεί επί των αφορώντων αυτήν ζητημάτων αλλά και ιδιαν σημαίαν και εθνικόν ύμνον». Τα διακριτά στοιχεία, δηλαδή, μιας ταυτότητας που της είχαν ιστορικά, κατά το μάλλον ή ήττον, αρνηθεί όλες οι κεντρικές κυβερνήσεις από την εποχή των Φιλίππων έως τη δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα (1923-30). Παρ' ότι, όμως, στις αρχές της δεκαετίας του 1930, της δόθηκε η ευκαιρία για να φτάσει στην πλήρη ανεξαρτησία, η Καταλονία έκανε πίσω. Κατά μία (τραβηγμένη έστω) υπόθεση, η Βαρκελώνη πίστευε ότι, οσονούτω, θα καλούνταν να αναλάβει αυτή τα ηνία της χώρας, καθώς είχε περίσσια εμπιστοσύνη στο δυναμισμό της και η συγκυρία ήταν πλέον ευνοϊκή: η Β' Ισπανική Δημοκρατία «είχε λύσει

πάραυτα τους ζυγούς της εξάρτησης από το κέντρο». Το πραξικόπημα του Φράνκο, όμως, ανέτρεπε τους υπολογισμούς και, εφ' όσον επικρατούσε (όπως και έγινε), θα επανέφερε την πρότερη κατάσταση των πραγμάτων.

ΙΔΕΕΣ ΚΑΙ ΛΕΚΕΔΕΣ

Υπ' αυτό το πρίσμα, υποστηρίχθηκε τότε, αλλά και έκτοτε, από πολλούς, πάλι καθ' υπερβολή, η άποψη ότι ο εμφύλιος σπαραγμός δεν είχε στην Καταλονία τον χαρακτήρα της ανταπαράθεσης μεταξύ δύο κοινωνικών θεωριών και συστημάτων (κομμουνισμού και φιλελεύθερης δημοκρατίας), αλλά έδινε την ευκαιρία για «εθνική ανεξαρτησία και αποτίναξη του ισπανικού ζυγού». Βεβαίως, οι υποστηρικτές αυτής της άποψης συνυπολόγιζαν μόνο

το ότι η αναγέννηση των καταλανικών γραμμάτων (*renaixença catalana*) είχε προσδώσει ξεχωριστή αίσθηση στη Βαρκελώνη, η οποία, πολύ πριν από το γύρισμα του 19ου αιώνα στον 20ό, είχε εξελιχθεί σε μητρόπολη του καλλιτεχνικού και ακαδημαϊκού «μοντερνισμού», έννοια-μήτρα όλων των τάσεων και εκπροσώπων, από τον Γκαουντί έως τον Νταλί, τον Μιρό και τον Πικάσσο, για να περιοριστούμε στους επιφανέστερους, που ανέδειξαν ή αναδειχθηκαν μέσα από «το πνεύμα της Καταλονίας, ένα πνεύμα που έχει για κέντρο του κόσμου τον άνθρωπο και την κοινωνία, και όχι, όπως η Καστίλη, το Θεό, την ενόραση και την ασκητική»⁴. Από την άλλη όμως, οι υποστηρικτές αυτής της άποψης ήθελαν να ξεχνούν ότι, κατά την ίδια εποχή, η πρωτεύουσα της Καταλονίας είχε αναδειχτεί προοδευτικά σε μια από τις μητροπόλεις του σύγχρονου καπιταλισμού αλλά, συνάμα, σε εστία ανάφλεξης του εκκολλημένου αναρχισμού του Μπακούν και, δευτερευόντως, σε χώρο διάδοσης του σοσιαλιστικού συνδικαλισμού και του μαρξισμού. Και, φυσικά, δεν ήταν ουδόλως συμπτωματική εκείνη η διαρκής κοινωνική και πολιτική εξέγερση στη Βαρκελώνη των αρχών του αιώνα, η οποία, κατά πολλούς, προανήγγειλε τον μετέπειτα εμφύλιο, εάν δεν αποτελέσει κιάλας την πρόωμη φάση του.

Το βέβαιο είναι ότι ο ισπανικός εμφύλιος τόνισε αυτή την ιδιομορφία της Καταλονίας ως χώρου σύνθεσης εννοιών, ιδεολογιών και κινήματων, όπως πολύ παραστατικά αποτυπώνεται στην πιο χαρακτηριστική αφίσα του σημαντικού καταλανού γραφίστα Μαρτίν Μπας. Όπως σημειώνεται στον Κατάλογο της έκθεσης για την αφίσα στον ισπανικό εμφύλιο (ας υπογραμμιστεί ότι η αφίσα προήχθη σε τέχνη μέσα από εκείνο τον πόλεμο),

ο Μαρτί Μπας, μέλος κι αυτός του Ενοποιημένου Σοσιαλιστικού Κόμματος της Καταλονίας, με το σύνθημα «Frente Popular. Frente de Victoria y Libertad» [Λαϊκό Μέτωπο. Μέτωπο Νίκης και Ελευθερίας], ζωγράφισε μια εντυπωσιακή σύνθεση σημαίων: της καταλανικής, της αποσχιστικής με το μπλε τρίγωνο και το λευκό πεντάκτινο αστέρι, της τρίχρωμης επί εποχής της Δημοκρατίας, της κόκ-

κινής με το σφυροδρέπανο και της κοκκινόμαυρης των αναρχικών. Και φυσικά το δεξί σηκωμένο μπράτσο με τη σφιγμένη γροθιά, συνηθισμένο του μοτίβο, όπως και οι γεροδεμένοι πολιτοφύλακες με το αθλητικό κορμί.

EPA

Πρόσφατη διαδήλωση σε πλατεία της Βαρκελώνης εναντίον των περικοπών στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων. Οι διαδηλωτές κρατούν μόνο σημαίες και σύμβολα που δηλώνουν ρητά ότι είναι Καταλανοί.

κομματικής» κυβέρνησης.

Γι' αυτό το λόγο, εξάλλου, σύμφωνα με δημοσκόπηση της εφημερίδας *El País*, παρ' ότι μόνο το 37% των Καταλανών συμμερίζεται την ανέκδοτη στάση του εθνικιστικού κόμματος, εν τούτοις θεωρείται βέβαιο ότι το κόμμα αυτό ενισχύθηκε και από εκείνους τους πιο μετριοπαθείς ψηφοφόρους, οι οποίοι εκφράζουν παραδοσιακά έναν κόσμο «που είναι περήφανος για το έργο του και για τούτο αποκλειστικός, έτοιμος να κρίνει και να ελέγξει τους αργόσχολους – ή εκείνους που νομίζει πως είναι αργόσχολοι και δεν τιμούν όσο πρέπει τους δικούς του κόπους και τα έργα των γεριών του. Αυτά τα έργα δίνουν στους Καταλανούς μια σιγουριά όχι μονάχα ατομική αλλά και κοινωνική και τους ενισχύουν την εντύπωση πως πρέπει να ζήσουν μονάχοι, ανεξάρτητοι»⁷. Η σπουδαία εμπειρία των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992, την οποία η Βαρκελώνη, «χάρη στην πρακτική της προσωπικότητα», εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο, ενίσχυσε αναδρομικά αυτόν τον «ιδιότυπο αλτρωτισμό», επαναφέροντας στο προσκήνιο το θέμα της πλήρους ανεξαρτησίας, όπως προκύπτει εναργώς, έκτοτε, από τις κατά καιρούς δημοσκοπήσεις.

Βεβαίως, τέτοιες δημοσκοπήσεις, που παρουσιάζονται σχεδόν σαν έμμεσα δημοψηφίσματα, έχουν τη σημασία τους. Το πρόβλημα όμως με αυτές τις μετρή-

σεις είναι η «αναρμοδιότητα» του ερωτώμενου. Δηλαδή, είναι εν πολλοίς «ολίγον παραπλανητικό» το ερώτημα αν κάποιος τάσσεται υπέρ ή κατά της πλήρους αυτονομίας της Καταλονίας (που υφίσταται) και της πλήρους ανεξαρτησίας της (όπως ίσως επιδιώξει το κυβερνών κόμμα κατά τη νέα κοινοβουλευτική περίοδο που μόλις ξεκίνησε). Το βέβαιο είναι ότι ανάλογη κίνηση θα συμβεί, αν θα συμβεί, μόνο όταν θα είναι ώριμες εκείνες οι διαδικασίες που θα προεξοφλούν το αποτέλεσμα. Κάτι ανάλογο συνέβη με τις ταυρομαχίες. Η απόφαση της απαγόρευσής τους δεν εξαρτήθηκε από τον (όποιο) βαθμό συγκατάθεσης, δεδομένου ότι επρόκειτο για μια από καιρό προαποφασισμένη πολιτική πράξη, που ήρθε για να υπενθυμίσει την ιδιομορφία αυτής της «πολιτείας». Οι επίσημες ταυρομαχίες (αυτές δηλαδή με τους έξι ταύρους στις *plazas de toros*) απαγορεύτηκαν ολοκληρωτικά στην Καταλονία ήδη από την προπερασμένη άνοιξη, καθώς η Βαρκελώνη έσπευσε να ευθυγραμμιστεί με το διεθνές κίνημα-αίτημα κατάργησης των ταυρομαχιών, το οποίο, παρεμπιπτόντως, έχει απήχηση σε όλη την Ισπανία (με κυβερνητική εντολή, η δημόσια τηλεόραση έχει περιορίσει τις αναμεταδόσεις ταυρομαχιών, ενώ επίκειται η απαγόρευσή τους).

Ίσως είναι υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι σε αυτό το ζήτημα

η Μαδρίτη «υπάκουσε» τη Βαρκελώνη. Η κίνηση της δεύτερης, ωστόσο, ενέχει έναν επιπρόσθετο συμβολισμό: αυτόν της αποστασιοποίησής της από τις εθνικές παραδόσεις της υπόλοιπης Ισπανίας. Πλην όμως, αυτός ο συμβολισμός είναι εξ ορισμού αδύναμος, καθώς διαπιστώνεται ότι η ταυρομαχία, ως τελετουργία, «αποδραματοποιείται». Και το σημειώνει εύστοχα ο αξιολογός ποιητής (ισπανιστής και γιατρός) Γιώργος Γεωργούσης στο δοκίμιό του για την τελετουργία της ταυρομαχίας⁸:

Οι μετασχηματισμοί της (ευρύτερης) ισπανικής κοινωνίας άρχισαν κιάλια. [...] Η ταυρομαχία είναι γέννημα άλλων εποχών, όταν διαφορετική ήταν η οργάνωση της κοινωνίας και διαφορετική η σχέση του ανθρώπου με τη φύση. [...] Αλλάζουν οι ταυρομάχοι. Αλλάζει και το κοινό. Ως κι οι ταύροι θα αλλάξουν: θα εκτρέφονται έτσι ώστε ν' αλλάξουν [...] Η ταυρομαχία σταθερά αποδραματοποιείται, υπάρχει σταδιακό έλλειμμα συμβολισμού, απώλεια ονειροτόκου ισχύος, ενώ στο μεταξύ έχει μεσολαβήσει «η καταδίκη του αλλότριου (τελετουργικού), που πάντα είναι ευκολότερη από την κατανόησή του, ιδίως όταν αυτή η απαξίωση μας δίνει τη γλυκιά αίσθηση κάποιας ανωτερότητας» (σσ. 10-11 και 85).

Όμως, σε αυτό το θέμα, η Ισπανία γενικότερα, και η Καταλονία ειδικότερα, σύρθηκαν πίσω από τους ξένους, τους μη Ισπανούς. Δηλαδή, εξαιτίας των ταυρομαχιών, η Καταλονία, στην προσπάθειά της να διαφοροποιηθεί, άθελά της μάλλον συνταυτίστηκε με την υπόλοιπη Ισπανία. Και τούτο διότι, κατά τον υπαινιγμό του Γεωργούση, η άποψη, δηλαδή η απαγόρευση, που τελικά επιβλήθηκε, ήταν η πλέον αναρμόδια, ως «ξένη» προς το καθεαυτό ζήτημα.

Κατανοώ δεν σημαίνει ούτε συμφωνώ ούτε ενστερνίζομαι. Και οι περισσότεροι στην Ισπανία ξέρουν, βεβαίως, από ταυρομαχίες. Το ότι κάποιος (ή έστω οι περισσότεροι) μπορεί και να μη συμφωνούν είναι κατανοητό. Δεν είναι όμως πειστικό, από τη στιγμή που δεν υπάρχει απαγόρευση (ή έστω κάποιος σαφής περιορισμός) και για

Σύμφωνα με τον Τζωρτζ Όργουελ, πολεμιστή-συγγραφέα του ισπανικού εμφυλίου, «η σύνθεση εκείνης της αφίσας έκανε τις ελάχιστες διαφημίσεις που την περιτοίχιζαν να μοιάζουν με λεκέδες από λάσπη» (σ. 52). Από εκεί, έως «το σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας»⁵, η μετάβαση ήταν μάλλον φυσιολογική απόρροια αυτής της «σύνθεσης καταστάσεων». Και πρόκειται για το διακριτό στοιχείο που διαχωρίζει τον «πολιτικό εθνικισμό των Καταλανών» από τον «βιολογικό εθνικισμό των Βάσκων». Ο δεύτερος, «πρωτογενής και αυτόχthonος», επειδή ακριβώς παρέμεινε, συγκριτικά, περιορισμένος και κλειστός απέναντι ακόμα και στις «εγγύτερες εμπειρίες», βασίστηκε κυρίως στην «άκαμπτη ιησούτικη πειθαρχία», γι' αυτό και συχνά πυκνά βρισκεί διέξοδο σε μορφές βίας, οι οποίες, βεβαίως, έχουν καταδικαστεί επανειλημμένα και από την καταλανική κοινωνία⁶.

ΧΩΡΙΣ ΟΛΕ ΚΑΙ MATADORES!

Με την πτώση του φρανκισμού η ισπανική μεταπολίτευση επανέφερε στην Καταλονία και τις άλλες αυτονομίες τα προνόμια της μεσοπολεμικής Β' Δημοκρατίας. Ηχεί ακόμα στα αυτιά των μεγαλύτερων ο λόγος που εκφώνησε στα καταλανικά ο βασιλιάς Χουάν Κάρλος σε μια από τις πρώτες επίσημες επισκέψεις του στην Καταλονία. Έκτοτε κύλησε πολύ νερό στο αυλάκι. Από τη «σταδιακή πορεία προς την απόσχιση» (*catalanismo gradual*) της δεκαετίας του 1990, με εμπνευστή τον τότε αδιαμφισβήτητο ηγέτη του εθνικιστικού κόμματος Σύγκλιση και Ένωση (*Convergència i Unió*) Γιώρδι Πουγιόλ, στη σημερινή ανέκδοτη στάση για ανεξαρτησία της νυν ηγεσίας του ίδιου κόμματος (του Άρτσιρ Ματς), που επέστρεψε και πάλι στην εξουσία, η εξέλιξη ήταν απολύτως προβλέψιμη ακόμη και απ' όσους απέδωσαν αποκλειστικά στα οικονομικά σκάνδαλα τη βαριά ήττα της, υπό τους σοσιαλιστές (του Χοσέ Μοντίγια), τοπικής «τρι-

τις άλλες παραδοσιακές «ταυρικές γιορτές» (encierros και sanfermines).

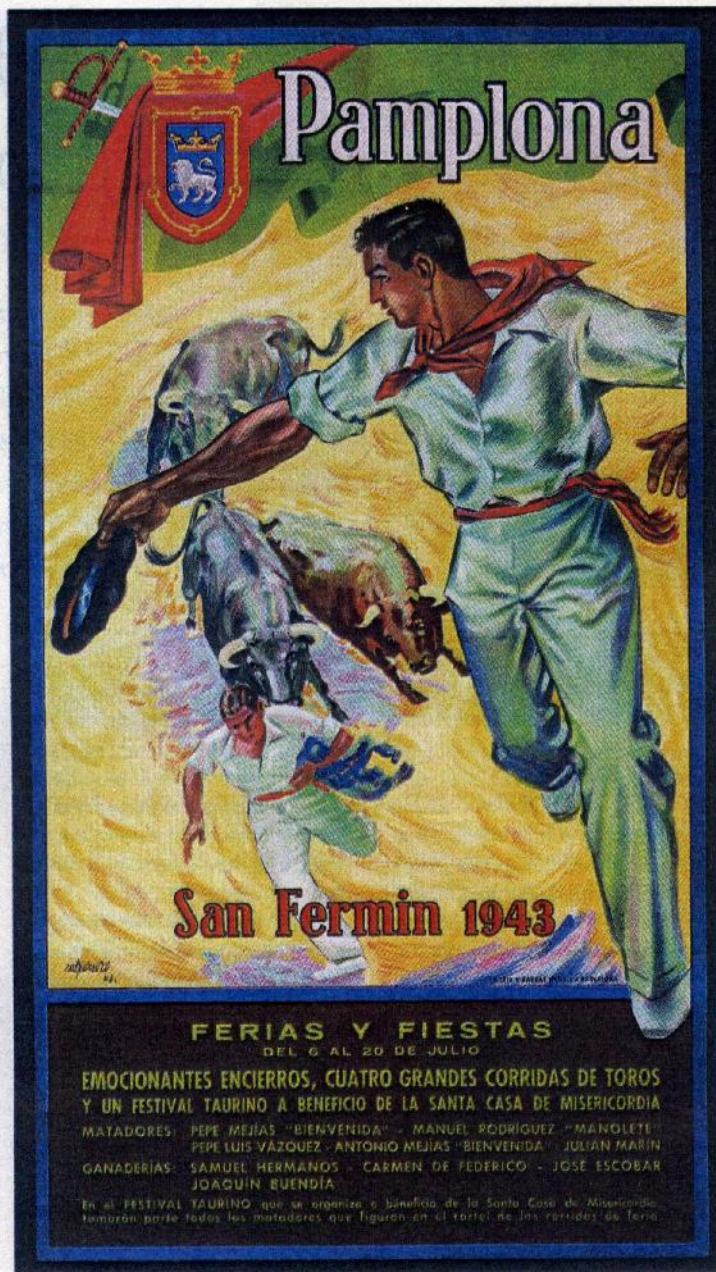
«ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ»

Οι παραδόσεις, φαίνεται, δεν γίνονται να απαγορευτούν συλλήβδην και πάραυτα. Όπως και η γλώσσα δεν γίνεται να απαγορευτεί. Δηλαδή, είναι απολύτως κατανοητό η καταλανική γλώσσα να έχει προτεραιότητα στον γενέθλιο τόπο, και το ισπανικό σύνταγμα, εξάλλου, αναγνωρίζει ως επίσημες και ισodύναμες με την ισπανική (καστιλιάνικη) όλες τις άλλες γλώσσες «των αυτονομιών της χώρας», ενώ το Ινστιτούτο Θερβάντες είναι ένας κρατικός φορέας στήριξης στο εξωτερικό και των άλλων ισπανικών γλωσσών, όχι μόνο της καστιλιάνικης (αυτή, βεβαίως, είναι η «παγκόσμια» γλώσσα της Ιβηρικής)⁹.

Συνεπώς, από τη στιγμή που το σύνταγμα της «ισπανικής συμπολιτείας» έχει προ πολλού ξεπεράσει αυτά τα... υπαρξιακά ζητήματα, πολλοί, και μέσα στην Καταλονία, υποστηρίζουν ότι είναι ακατανόητος αυτός ο «καταλανικός γλωσσικός εθνικισμός», που εξωθεί τα πράγματα στα άκρα, από τη στιγμή που επισήμως δεν αποδοκιμάζονται, σαφώς κι αμέσως ή ημιμέσως, πρακτικές απαγόρευσης ή περιορισμού της ισπανικής σε εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων. Όπως υπογραμμίζεται όμως από προσεκτικούς παρατηρητές, αυτή η «καταδίωξη των καστιλιανόφωνων» στην Καταλονία ενεργοποιεί κατ' αντιδιαστολή τα αντανάκλαστικά του «κεντρικού εθνικισμού», που ενδυναμώνει

όσο η Ισπανία γίνεται «αποικία της Καταλονίας», αφ' ης στιγμής το μόνο το οποίο η Βαρκελώνη έχει κοινό με το κεντρικό ισπανικό κράτος είναι η άμυνα, όλα τα υπόλοιπα ανήκουν πλήρως στη δικαιοδοσία της: η νομοθεσία, η φορολογία, η εκπαίδευση ακόμα και, σε κάποιες περιπτώσεις, η ξεχωριστή διπλωματική εκπροσώπηση της στο εξωτερικό. Παρ' όλα αυτά, στην Καταλονία αντιστοιχεί το 25% του συνολικού ισπανικού χρέους και κάθε λίγο η συγκεκριμένη αυτονομία προσθέτει χιλιάδες ανέργους στις λίστες της κεντρικής κυβέρνησης...¹⁰

Η μελέτη του Ι. Κιορίδη για την

Αφίσα του 1943, που διαφημίζει τις παραδοσιακές «ταυρικές γιορτές» (encierros και sanfermines) στην Παμπλόνα. Αν και οι ταυρομαχίες έχουν απαγορευτεί στην Καταλονία, γιορτές όπως του San Fermin, όπου αφηνιασμένοι ταύροι κυνηγούν τους συμμετέχοντες στο πανηγύρι στα στενά της πόλης, έως και σήμερα είναι τουριστικές ατραξιόν.

επική ποίηση μας θυμίζει ότι η ανάγκη της κοινοκτημοσύνης καθορίζει το πλαίσιο του συνόρου. Η Καταλονία ουδέποτε συμφώνησε με το περίγραμμα του πλαισίου, δεδομένου ότι ήταν διαφορετική η ανάγκη της για κοινοκτημοσύνη, όπως και διαφορετική ήταν η αντίληψή της γι' αυτή. Κατανοητή, συνεπώς, και μια εμμονή της ως προς το «φαντασιακό σύνορο». Ωστόσο, φαίνεται λιγότερο κατανοητή και εκείνη η τάση, διακριτή σε κάποιους κόλπους της κοινωνίας τουλάχιστον, «να μετατρέψουν, δηλαδή, τα φαντασιακά σε υπαρκτά σύνορα». Η μελέτη του Γ. Γεωργούση

επεξηγεί ότι η «στιγμή της αλήθειας» στην ταυρομαχία είναι το τελικό θανάσιμο χτύπημα του ταυρομάχου στον ταύρο. Μη θεωρηθεί λοιπόν υπερβολή, αποκύημα της επιρροής της δημοσιογραφικής κοινής γλώσσας: η στιγμή της αλήθειας για την Καταλονία έχει φθάσει. Να δούμε, λοιπόν, αν από την ανεξαρτησία de facto θα διεκδικήσει να περάσει και στην ανεξαρτησία de jure... ■

¹ Ως προς τον τύπο πβλ. *Η Πρώτα*, βλ. κυρίως το φύλλο της 21/9/1936 («Οι Καταλανοί»). Για περισσότερη

τεκμηρίωση σχετικά θα παραπέμφουμε σε άλλη επικείμενη δημοσίευσή μας. Η έκδοση του βιβλίου του Κ.Ε. Τσιρόπουλου, που χρησιμοποιούμε εδώ, είναι εκείνη του Βιβλιοπωλείου της Εστίας, 1966, σσ. 21-37.

² Για μια συνοπτική παρουσίαση της μελέτης του Ι. Κιορίδη, βλ. σχετικό αφιέρωμα στο περιοδικό *Κ*, τχ. 17, Δεκέμβριος 2008, σσ. 92-97.

³ Βλ. ενδεικτικά για το θέμα αυτό και το, Φρανθίσκο ντε Μονκάδα, *Εκστρατεία των Καταλανών και Αραγονέζων κατά Τούρκων και Ελλήνων*, μτφρ. Ιουλία Ιατρίδη, Εστία, Αθήνα 1984.

⁴ Η παραπομπή εδώ από τον Τσιρόπουλο, ό.π., σ. 28.

⁵ Ο τίτλος από το βιβλίο του Χανς Μάγκνους Εντσονομπέργκερ, στα ελληνικά από τις εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 2005.

⁶ Παραπέμπω για την τεκμηρίωση και την ορολογία στην ανακοίνωση του καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης Αντόνιο Ελόρθα, «Η πολιτική ατζέντα των καταλανικών και βασιλικών κομμάτων την περίοδο της δικτατορίας και τα αποτελέσματά της στην πολιτική οικοδόμηση του νέου δημοκρατικού ισπανικού κράτους». Η ανακοίνωση δόθηκε στο πλαίσιο του διεθνούς συνεδρίου *Η μετάβαση από τη δικτατορία στη δημοκρατία: Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα*, 18 και 19 Ιουνίου 2010 στο Πάντειο από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του ίδιου Πανεπιστημίου και το Ινστιτούτο του Νίκος Πουλαντζάς.

⁷ Η παραπομπή από τον Τσιρόπουλο, ό.π., σ. 33, ενώ για τις δημοσκοπήσεις βλ. ενδεικτικά *El País*, 21/9/2010

⁸ Στον ποιητή Γ. Γεωργούση αφιερώνεται και πρόσφατο τεύχος του περιοδικού *Θέματα Λογοτεχνίας*.

⁹ Ο νυν διευθυντής του Ινστιτούτου Θερβάντες της Αθήνας, Εουσέμπι Αγιένσα, είναι Καταλανός, και ο αναγνώστης μπορεί να εντοπίσει στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου συγκεκριμένες εκδηλώσεις-εκδόσεις-εκθέσεις του για την καταλανική γλώσσα και λογοτεχνία, όπως η έκθεση-κατάλογος *Εορμηνεύοντας τον Ραμόν Λιουλ: Ο φίλος και ο αγαπημένος* (Ο Ραμόν Λιουλ –και παλαιότερα στα ελληνικά Ραϊμόνδος Λούλος– θεωρείται θεμελιωτής και εμβληματική μορφή της καταλανικής γλώσσας).

¹⁰ Για τον καταλανικό εθνικισμό βλ. στην *El País*, 6/2/2010. Επίσης, στοιχεία και απόψεις που συνθέτουν την παραπομπή αντλήθηκαν και από την ιστοσελίδα της *libertadigital.es*.